

Jarosław Łachnik
Uniwersytet Warszawski
Warszawa

PODSTAWY METODOLOGICZNE GNIAZDOWEGO OPISU ZŁOŻEŃ I ICH ROLI W SYSTEMIE SŁOWOTWÓRCZYM POLSZCZYNY¹

1. Informacje wstępne

Przedmiotem opisu gniazdowego są gniazda słowotwórcze, czyli uporządkowane hierarchicznie układy wyrazów synchronicznie pochodnych bezpośrednio i pośrednio od danego wyrazu niepochodnego stanowiącego centrum gniazda. Przykładem takiej jednostki jest gniazdo leksemu ZNAK 1².

ZNAK 1. ‘to, co informuje o czymś przez wywołanie określonych skojarzeń (odruchów warunkowych)’

znacz-ek 1. ‘mały znak’	S,S
[znaczk-(ować)]	S,S,V
[znaczk-owy] [red. 1]	S,S,Ad
znacz-(yć) (się) 1. ‘robić na czym znak’	S,V
[znacz-arka]	S,V,S
znacz-nik 1, 2. <i>roln.</i>	S,V,S
na-znaczyć, na-znacz-(ać) (się) 1.	S,V,V
[po-naznaczać] 1.	S,V,V,V

¹ Niniejszy artykuł jest rozszerzoną i uzupełnioną wersją referatu wygłoszonego na ogólnopolskiej konferencji doktorancko-studenckiej „Z zagadnień metodologii badań językoznawczych”, zorganizowanej przez Wydział Polonistyki UJ, która odbyła się w dniach 10–11 III 2008 r. w Krakowie.

² Wszystkie gniazda słowotwórcze, ich fragmenty, łańcuchy słowotwórcze, derywaty i przypisane im modele pochodzą z SGS-1–4, chyba że w tekście wyraźnie wskazano inne źródło.

znac-(yć) 2.	S,V
znac-enie 2.	S,V,S
jedn-o-znac<>-ny 1.	S,V,S(+N),Ad
jednoznaczń-ik 2.	S,V,S(+N),Ad,S
[jednoznaczń-ość] 1.	S,V,S(+N),Ad,S
[nie-jednoznaczny]	S,V,S(+N),Ad(+M),Ad
[niejednoznaczń-ość]	S,V,S(+N),Ad(+M)Ad,S
[niejednoznaczń-e] Sz	S,V,S(+N),Ad(+M),Ad,Adv

Układ schodkowy po lewej stronie gniazda pokazuje relacje między derywatami: wyrazy bezpośrednio pochodne od centrum są umieszczone pod nim z jednakowym wcięciem od lewej strony (ZNAK 1 \rightarrow {znac-ek 1, znac-(yć) (się) 1, znac-(yć) 2}). Żeby je utworzyć od wyrazu centralnego, wystarczy jedna operacja słowotwórcza, dlatego mówimy, że powstały na I taktie derywacyjnym (np. ZNAK 1 \rightarrow znac-ek; S \rightarrow S). Z kolei derywaty utworzone od nich umieszczone zostały z podwójnym wcięciem, od centrum dzielą je dwa kroki derywacyjne, więc mówimy, że powstały na II taktie derywacyjnym (np.: ZNAK 1 \rightarrow znac-ek \rightarrow znaczk-owy; S \rightarrow S \rightarrow Ad). W analogiczny sposób tworzą się derywaty dalszych taktów:

III: ZNAK 1 \rightarrow znac-(yć) (się) 1 \rightarrow na-znaczyć, na-znac-(ać) się \rightarrow po-naznaczać; S \rightarrow V \rightarrow V \rightarrow V;

IV: ZNAK 1 \rightarrow znac-(yć) 2 \rightarrow znac-enie 2 \rightarrow jedn-o-znac<>-ny 1 \rightarrow nie-jednoznaczny; S \rightarrow V \rightarrow S \rightarrow Ad \rightarrow Ad;

V: ZNAK 1 \rightarrow znac-(yć) 2 \rightarrow znac-enie 2 \rightarrow jedn-o-znac<>-ny 1 \rightarrow nie-jednoznaczny \rightarrow niejednoznaczń-e; S \rightarrow V \rightarrow S \rightarrow Ad \rightarrow Ad \rightarrow Adv.

Od centrum dzieli je coraz większa liczba operacji słowotwórczych, czyli możemy powiedzieć, że są derywowane w gnieździe coraz głębiej. Zatem numer taktu derywacyjnego wskazuje liczbę operacji słowotwórczych, za których pomocą od wyrazu niepochodnego możemy otrzymać dany derywat. Wszystkie stadia pośrednie między centrum gniazda a interesującym nas derywatem tworzą łańcuch słowotwórczy. W prawej kolumnie gniazda występują natomiast zapisy modeli słowotwórczych. Składają się na nie symboliczne oznaczenia części mowy reprezentowanych przez podstawę słowotwórczą, derywaty taktów pośrednich i wreszcie badany derywat danego taktu. Liczba symboli w modelu słowotwórczym derywatu jest o jeden większa od numeru taktu derywacyjnego (wszystkie pośrednie przejścia kategoriałne na kolejnych taktach derywacyjnych + symbol oznaczający przynależność kategoriałną centrum gniazda). Możemy powiedzieć, że model słowotwórczy obrazuje „historię” derywacyjną wyrazu pochodnego, czyli to, przez jakie stadia (kategorie części mowy) przechodzimy, żeby dotrzeć od centrum gniazda do danego derywatu.

2. Zapis modeli złożzeń

W zapisie modeli złożzeń, poza ciągiem symboli odpowiadających częściom mowy na kolejnych taktach derywacyjnych, pojawia się także (w nawiasie) element wskazujący przynależność kategoryalną podstawy spoza gniazda. W modelach złożzeń I taktu derywacyjnego zapisuje się ją z lewej strony właściwego ciągu symboli (typ [(X+) B,C], gdzie litery B,C,X mogą oznaczać jednakowe lub różne części mowy). Jeżeli natomiast złożzenie pojawia się na dalszym taktach, symbol w nawiasie występuje po ciągu prowadzącym do utworzenia derywatu będącego bezpośrednią podstawą złożzenia, ale przed symbolem oznaczającym przynależność kategoryalną kompozycji (typ [A,...,B(+X),C]). W różnych tomach słownika gniazdowego znajdziemy zatem derywaty złożone:

a) na I taktach: w gnieździe NISKI kompozycję *nisk-o-ciśnienie-owiec* z opisem (S+) Ad,S, co oznacza, że od wyjściowego przymiotnika tworzymy rzeczownik z dodaniem podstawy rzeczownikowej spoza gniazda – *ciśnienie*; w gnieździe ŻAGIEL kompozycję *skośn-o-żagl-owy* z opisem (Ad+)S,Ad, co oznacza, że od rzeczownika *żagiel* tworzymy przymiotnik z dołączeniem podstawy *skośny*;

b) na dalszych taktach: takt II – w gnieździe NOWY 2 występuje kompozycja *nowo-rod-ek* z opisem Ad,Adv(+V),S, oznaczającym, że od przymiotnika bazowego tworzymy przysłówkę (*now-o*) Ad,Adv, do którego dodajemy podstawę czasownikową *rodzić się*, a nowo utworzone złożzenie jest rzeczownikiem; takt III – w gnieździe LUDZIE – kompozycja *ludow-o-demokratyczny* z opisem S,S,Ad(+Ad),Ad, odzwierciedlającym kolejne etapy derywacji LUDZIE → *lud-(ø)* 1 → *lud-owy* 1, do ostatniego przymiotnika ciągu dołączamy przymiotnik *demokratyczny* i otrzymujemy kompozycję przymiotnikową.

Taki zapis pozwala odróżnić *composita* pochodzące bezpośrednio od bazy (czyli złożenia I taktu) od *compositów* utworzonych od derywatów. Aby uspołnić opis złożzeń, postuluję zapisywanie podstawy spoza gniazda zawsze po lewej stronie podstawy należącej do gniazda, a przed symbolem oznaczającym wyraz złożony będący wynikiem tej kompozycji – [B(+X),C] jak [A,...,B(+X),C]. Odzwierciedla to nasze naturalne myślenie o powstawaniu wyrazów złożonych: w gnieździe przymiotnika NISKI podstawa przymiotnikowa łączy się z podstawą rzeczownikową *ciśnienie*, czego wynikiem jest złożenie *nisk-o-ciśnienie-owiec* (czyli Ad(+S),S); w gnieździe rzeczownika ŻAGIEL baza przyłącza przymiotnikową podstawę *skośny*, a rezultatem kompozycji jest przymiotnik *skośn-o-żagl-owy* (S(+Ad),Ad).

3. Modele właściwe a modele uproszczone. Derywaty proste (właściwe i niewłaściwe) a kompozycje

Wskazana wyżej konwencja nie przeszkadzała w opracowywaniu materiału gniazdowego, ponieważ dotychczas po wyróżnieniu wszystkich **modeli właściwych** oraz podaniu ich obciążenia (czyli liczby derywatów powielających poszczególne modele) pomijano elementy nawiasowane i przedstawiano listę **modeli uproszczonych** (dalej M_{UPR}), która stanowiła punkt wyjścia dalszych rozważań. Zatem modelowi

właściwemu (S+)Ad,S: *nisk-o-ciśnienie-owiec* odpowiadał model uproszczony Ad,S (według którego tworzą się także derywaty proste o zupełnie innej strukturze morfologicznej, np.: *absolutn-ość, diagonal'<>-izm, dobr-(e) 2 uż. rzecz., dum<>-(a) 1 b), niż<>-(ø) 2, sporadyczn-ość*), a modelowi właściwemu S,S,Ad(+Ad),Ad (*ludow-o-demokratyczny*) – model uproszczony S,S,Ad,Ad (powielany również przez *arcy-chrześcijański, cukierkow-aty, pre-faszystowski, gwiazdkow-aty*). Warto zwrócić uwagę na to, że jednemu modelowi uproszczonemu może odpowiadać kilka (wiele) modeli właściwych – 10 na I taktie – z podstawą spoza gniazda, odpowiednio: rzeczownikową, czasownikową, przymiotnikową, przysłówkową, liczebnikową, zamkową, obcą, modulantom i przyimkiem (jeżeli pominiemy kompozycje powstałe z połączenia trzech podstaw) oraz bez podstawy dodanej. Na dalszych taktach derywacyjnych sytuacja jeszcze bardziej się komplikuje: nie tylko dlatego, że każdy z 9 typów podstaw spoza gniazda może teoretycznie dołączyć się w dowolnym momencie procesu derywacyjnego, lecz także dlatego, że istnieją derywaty, w których zapisie modelu występują 2 (3) symbole nawiasowane. System słowotwórczy blokuje wprawdzie masowe powstawanie takich skomplikowanych formacji, jednak niemal każdy model uproszczony i tak obejmuje bardzo różnorodne derywaty słowotwórcze:

Tabela 1. Model uproszczony I taktu $M_{UPR} Ad,S$

Model uproszczony I taktu: $M_{UPR} Ad,S$		
Modele właściwe odpowiadające modelowi uproszczonemu Ad,S	1. Ad,S	cich-ość, chytr-us, zł-ość, zuchwal-stwo 2, zwyczajn-ość
	2. Ad(+S),S	stał-o-płat ³ , star-o-drzew-(ø), star-o-rzecz-(e)
	3. Ad(+V),S	star-o-wier-ca, such-o-rost-(ø) <i>bot.</i> , suro<>-jad-ka* ⁴
	4. Ad(+Ad),S	term<>-o-plast<>-(ø) ⁵ , term<>-o-stat<>-(ø), cich-o-ciemny
	5. Ad(+O),S	synchr<>-o/skop ⁶ , synchr<>-o/tron ⁷ , izo/term<>-(a) 1
	6. Ad(+P),S	przed/nów-ek

³ 'Statek powietrzny o nieruchomych (stałych) płatach nośnych'.

⁴ 'Grzyb jadalny (gołąbek, surojeszka)', derywat onomazjologiczny 'coś, co można zjeść na surowo (np. bez gotowania, wysuszony na blasze i posypany solą)'.

⁵ 'Tworzywo, które pod wpływem temperatury, czyli pod wpływem termicznym, staje się plastyczne'.

⁶ 'Przyrząd elektroniczny służący do obserwowania przesunięcia w fazie impulsów wytwarzanych przez dwa generatory, tzn. czy impulsy te są synchroniczne, czy nie'.

⁷ 'Akcelerator cząstek naładowanych, czyli urządzenie przyspieszające cząstki w sposób synchroniczny'.

Tabela 2. Model uproszczony II taktu: $M_{UPR} V,S,S$

Model uproszczony II taktu: $M_{UPR} V,S,S$		
Modele właściwe odpowiadające modelowi uproszczonemu V,S,S	1. V,S,S	odzież-ówka, natchnień-owiec, powiedz-onko, rachuncz-ek, rejestrz-yk, węzł-ówka
	2. $V,S(+S),S$	dramatopisar-ka, kosztorys-ant, krasomów<>-stwo
	3. $V,S(+V),S$	kropl-o-mierz-(ø), roj-o-łap-ka, sen(n)-o-włóc-two
	4. $V,S(+Ad),S$	narko<>-analiza, elektr<>-o-analiza, now-o-mowa
	5. $V,S(+Adv),S$	pół-jawa, pół-kłamstwo, pół-sen
	6. $V,S(+N),S$	trój-kombinacja, pierw<>-o-kup<>-(ø), pięć-o-tlen-ek
	7. $V,S(+Pr),S$	sam-o-analiza, sam-o-kontrola, wszech-wiedza
	8. $V,S(+O),S$	prac-o/holik, adapt<>-o-metr(ø), auto/analiza
	9. $V,S(+M),S$	nie-koordynacja, nie-wiedza, nie-korzyść
	10. $V,S(+P),S$	po płód-(ø), przy piec-ek, przy <>dech
	11. $V(+S),S,S$	spadkobiercz-yni, obrazobur-stwo, jamochłon-(y)
	12. $V(+V),S,S$	skoczogonk ² -(i)
	13. $V(+Ad),S,S$	świętokradz-two, anty-radiolokacja, krasomów-ca
	14. $V(+Adv),S,S$	dalekowidz-two, jasnowidz-two
	15. $V(+Pr),S,S$	samochodź-ik, samorząd-owiec, samowar-ek 1 i 2
	16. $V(+M),S,S$	niemowl-ak, niemowl-ątko, nierób-stwo
	17. $V(+P),S,S$	pomyj-ki

Na powyższych przykładach widzimy, jak bardzo komplikuje się opis słowotwórczy, jeśli sztucznie nie redukujemy liczby modeli właściwych i nie zastępujemy ich modelami uproszczonymi. Modelowi uproszczonemu I taktu w uogólnionym gnieździe z centrum przymiotnikowym odpowiada 6 modeli właściwych (nie wszystkie teoretycznie możliwe modele z podstawami spoza gniazda mają potwierdzenie w materiale). Jednak już w gnieździe czasownikowym na II taktce jeden model uproszczony obejmuje aż 17 modeli właściwych, a tym samym 3 różne grupy wyrazów pochodnych: derywaty proste bez podstawy dodanej (model 1), złożenia z podstawą dodaną każdego typu z możliwych (modele 2–10) oraz derywaty proste będące pochodnymi złożień wcześniejszego taktu (modele 11–17). Te 3 grupy pokazują 3 najogólniejsze typy wyrazów pochodnych występujące w polskim systemie słowotwórczym:

1) derywaty reprezentowane przez model 1 w tabeli 1 i 2 nazwę **prostymi właściwymi** (a procesy, dzięki którym powstały, **derywacją prostą właściwą**) – zostały one utworzone wyłącznie dzięki operacjom słowotwórczym wykonywanym na jednej podstawie słowotwórczej i w procesie derywacyjnym nie przyłączyły podstawy spoza gniazda na żadnym etapie;

2) formacje powielające modele 2–6 w tabeli 1 i modele 2–10 w tabeli 2 to **kompozycje** – powstały bezpośrednio przez połączenie dwóch lub więcej podstaw słowotwórczych;

3) derywaty utworzone zgodnie z modelami 11–17 w tabeli 2 nazwę **derywatami prostymi niewłaściwymi** (pochodnymi *compositów*). Zostały utworzone bezpośrednio w wyniku derywacji od jednej podstawy słowotwórczej, ale w procesie derywacyjnym na którymś z wcześniejszych taktów dołączyła się podstawa spoza gniazda, która materialnie jest obecna także i w tych derywatach prostych.

Z punktu widzenia badań nad stosunkiem derywacji prostej i kompozycji kluczowe wydaje się odróżnienie derywatów prostych właściwych od niewłaściwych. Pierwsze wyzyskują wyłącznie potencję słowotwórczą centrum gniazda, drugie zaś są wynikiem kumulowania potencji słowotwórczej dwóch podstaw, która nie wyczerpuje się na utworzeniu *compositum*, ale wydłuża łańcuchy słowotwórcze i pogłębia gniazdo, tworząc derywaty proste dalszych taktów. Widać zatem, że derywaty proste niewłaściwe, choć same złożeniami nie są, to są pochodnymi złożeni i stanowią także (a może przede wszystkim) dowód wpływu „obcej” podstawy na potencję słowotwórczą centrum: otwierania bądź wzmacniania pewnych możliwości derywacyjnych.

4. Podstawa właściwa, podstawa dodana, podstawa słowotwórcza

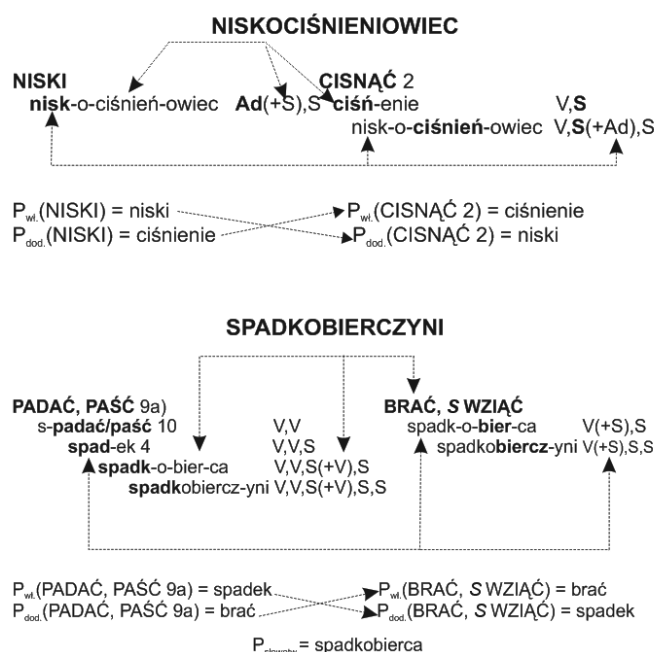
Z powyższych rozważań wynika, że na zastępowanie modeli właściwych modelami uproszczonymi można sobie pozwolić jedynie w opisie derywacji prostej właściwej, ponieważ tylko derywatom prostym właściwym, powstającym bez przyłączania podstaw spoza gniazda, odpowiadają modele właściwe, tożsame z uproszczonymi (nie występują tam symbole w nawiasach). Jeśli badamy znaczenie kompozycji w polskim systemie derywacyjnym, to przedmiot opisu będą stanowiły modele właściwe (niezredukowane do uproszczonych).

W każdym modelu właściwym *compositum* występują co najmniej 2 podstawy słowotwórcze: podstawa właściwa (nienawiasowana) i podstawa (podstawy) w danym gnieździe dodana (dodane). To, czy podstawę uznamy za właściwą czy za dodaną, zależy od centrum gniazda, z którego perspektywy rozpatrujemy derywat. Na przykład w gnieździe przymiotnika NISKI derywat *nisk-o-ciśnienie-owiec* utworzony został według modelu Ad(+S),S zawierającego symbol właściwej podstawy przymiotnikowej Ad i podstawy dodanej, rzeczownikowej (+S). Ten sam derywat powinien także znaleźć się w gnieździe CISNAĆ 2⁸ → *ciśń-enie* → *nisk-o-ciśnienie-owiec* jako utworzony zgodnie z modelem V,S(+Ad),S. Podstawą właściwą w tym gnieździe jest rzeczownik S, a dodaną przymiotnik (+Ad). To samo dotyczy derywatów prostych niewłaściwych. W tym wypadku trzeba ponadto wyraźnie odróżnić podstawę właściwą i podstawę dodaną złożenia od podstawy słowotwórczej samego derywatu: jest ona jedna, a stanowi ją wyraz, od którego derywat pochodzi bezpośrednio. Derywatowi *spadkobiercz-yńi* w gnieździe BRAC, S WZIĄĆ przypiszemy

⁸ Część czasownikowa słownika gniazdowego niestety go nie uwzględnia.

model V(+S),S,S: BRACĆ, S WZIAĆ → *spadk-o-bier-ca* → *spadkobiercz-yeni* (podstawa dodana rzeczownikowa (+S) *spadek*, podstawa właściwa *brać*, podstawa słowotwórcza *spadkobierca*). W gnieździe czasownika PADACĆ, PAŚĆ 9a) będzie to model V,V,S(+V),S,S: PADACĆ, PAŚĆ 9a) → *s-padać/paść* 10 → *spad-ek* 4 → *spadk-o-bier-ca* → *spadkobiercz-yeni* (z dodaną podstawą czasownikową (+V) *brać*, podstawą właściwą *spadek*, podstawą słowotwórczą *spadkobierca*). Powyższe rozważania zilustrowano na schemacie 1.

Schemat 1. Podstawa właściwa, podstawa dodana, podstawa słowotwórcza

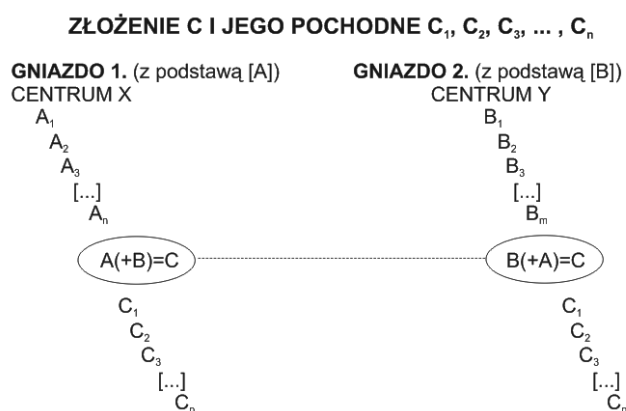
Odróżnienie podstaw właściwych i dodanych jest konieczne w opisie złożań w gniazdach jednego typu. Możemy bowiem mówić o udziale różnych podstaw dodanych w gniazdach z centrum przymiotnikowym, rzeczownikowym, czasownikowym itd., a także badać np., na których taktach derywacyjnych wchodzi do gniazd z centrum rzeczownikowym dodane podstawy przymiotnikowe, z jakimi podstawami właściwymi się łączą i do jakich części mowy należą rezultaty tych kompozycji.

5. Struktura złożenia

Jak widać, model oraz występujące w jego zapisie podstawy, właściwa i dodana, ściśle zależą od gniazda, z którego perspektywy rozpatrujemy *compositum* lub derywat prosty pochodzący od złożenia. Trzeba zatem wprowadzić narzędzie uniwer-

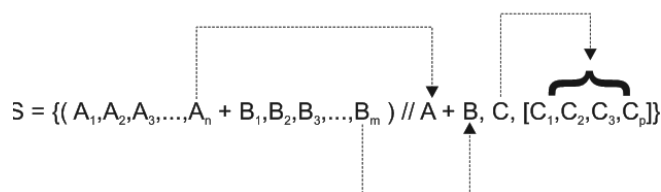
salne, które pozwoli nam opisać złożenie (lub jego pochodną) samo w sobie, a nie tylko złożenie jako element jednego z dwóch (trzech) gniazd, w których występuje. Będzie to struktura złożenia (derywatu prostego niewłaściwego), uwzględniająca historię derywacyjną obu podstaw, ich przynależność kategoryjalną oraz (w wypadku derywatów prostych niewłaściwych) dalsze przejścia kategoryjalne, które doprowadziły do powstania badanego derywatu. Na schemacie 2 pokazano abstrakcyjne złożenie występujące w dwóch różnych (teoretycznych) gniazdach i jego pochodne:

Schemat 2. To samo złożenie występujące w dwóch różnych gniazdach

Ogólna postać struktury złożenia wygląda następująco:

Schemat 3. Struktura złożenia

Łańcuch prowadzący do utworzenia formacji C w gnieździe podstawy A:

$$A_1 \rightarrow A_2 \rightarrow A_3 \rightarrow [\dots] \rightarrow A_n \rightarrow A(+B) \rightarrow C$$

Łańcuch prowadzący do utworzenia formacji C w gnieździe podstawy B:

$$B_1 \rightarrow B_2 \Rightarrow B_3 \rightarrow [\dots] \rightarrow B_m \rightarrow B(+A) \rightarrow C$$

Ewentualny łańcuch pochodnych złożenia C:

$$C \rightarrow C_1 \rightarrow C_2 \rightarrow C_3 \rightarrow [\dots] \rightarrow C_p$$

gdzie:

– A oznacza przynależność kategoryjalną I podstawy złożenia i zastępuje I temat słowotwórczy złożenia pochodny bezpośrednio od podstawy A_n ;

- **ciąg** $A_1, A_2, A_3, \dots, A_n$ zastępuje historię derywacyjną podstawy A_n (czyli kategorie wszystkich części mowy w gnieździe I podstawy złożenia, prowadzące od centrum A_1 tego gniazda przez następne stadia A_2, A_3, \dots , aż do utworzenia podstawy derywatu A_n);
- **B** oznacza przynależność kategorialną II podstawy złożenia i zastępuje II temat słowotwórczy złożenia pochodny bezpośrednio od podstawy B_m ;
- **ciąg** $B_1, B_2, B_3, \dots, B_m$ zastępuje historię derywacyjną podstawy B_m (czyli kategorie wszystkich części mowy w gnieździe II podstawy złożenia, prowadzące od centrum B_1 tego gniazda do derywatu B_m , od którego *compositum* zostało bezpośrednio utworzone);
- **C** oznacza przynależność kategorialną złożenia;
- **ciąg** $C_1, C_2, C_3, \dots, C_p$ oznacza kategorie części mowy utworzonych (bezpośrednio i pośrednio) od złożenia i występuje jedynie w zapisach struktury derywatów prostych niewłaściwych.

W tak opisanej strukturze można wyróżnić dwa elementy:

a) nawiasowany **element fakultatywny struktury** ($E_f = (A_1, A_2, A_3, \dots, A_n + B_1, B_2, B_3, \dots, B_m)$) – fakultatywny, bo różny dla każdego z gniazd: obrazuje historię derywacyjną obu podstaw złożenia, podczas analizy struktury samego *compositum* i jego pochodnych można go pominąć;

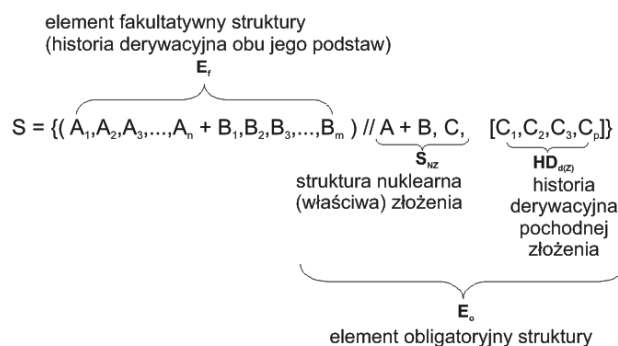
b) nienawiasowany **element obligatoryjny struktury** ($E_o = A+B, C, C_1, C_2, C_3, \dots, C_p$) – obligatoryjny, ponieważ powtarza się w modelach wszystkich gniazd, do których należy złożenie i jego pochodne. Tę część zapisu struktury można z kolei podzielić na dwie mniejsze całości:

b1) **strukturę właściwą (nuklearną) złożenia** $S_{NZ} = (A+B, C)$, zawierającą symbole części mowy reprezentowanych przez bezpośrednie podstawy złożenia (które materialnie występują w złożeniu w postaci dwóch różnych tematów słowotwórczych) oraz przez samo *compositum*;

b2) **historię derywacyjną pochodnej złożenia** $HD_{d(Z)} = C_1, C_2, C_3, \dots, C_p$, występującą tylko w zapisie struktury derywatów prostych niewłaściwych i określającą kolejne etapy przejścia od taktu, na którym nastąpił proces kompozycji, do taktu, na którym powstał badany wyraz pochodny; ta część elementu obligatoryjnego również występuje nie zawsze, dlatego znalazła się w nawiasie kwadratowym.

Innymi słowy $S = \{ (E_f // E_o) \} = \{ (E_f // S_{NZ}, [HD_{d(Z)}]) \}$. Powyższe ustalenia można jeszcze przedstawić schematycznie:

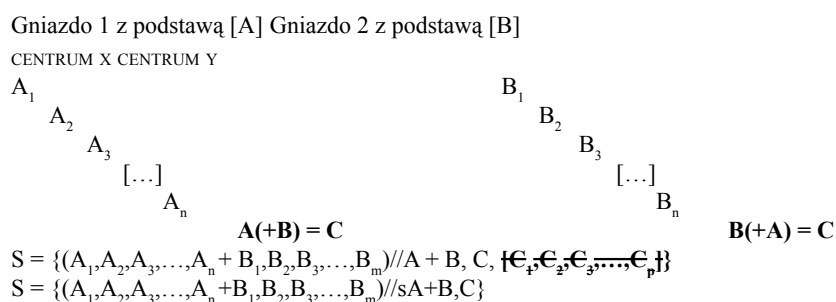
Schemat 4. Poszczególne elementy struktury złożenia

Jeżeli będziemy opisywali złożenie (a nie jego pochodną), struktura przyjmie postać:

$S = \{(A_1, A_2, A_3, \dots, A_n + B_1, B_2, B_3, \dots, B_m) // A+B, C\}$, co można pokazać schematycznie:

Schemat 5a. Struktura złożenia bez ciągu pochodnych złożenia

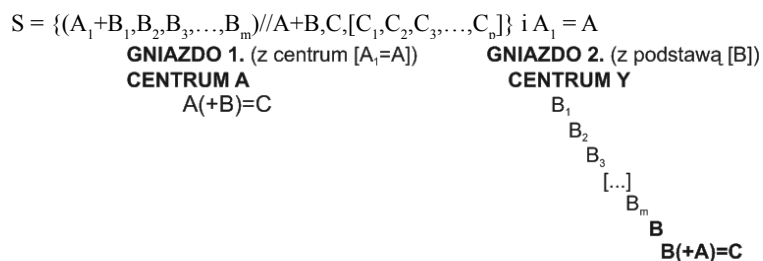

Oczywiście, jeśli w którymkolwiek z gniazd, zawierających kompozycję lub jej pochodną, złożenie powstało na I takcie derywacyjnym, to w odpowiedniej części elementu fakultatywnego struktury pojawia się tylko symbol części mowy reprezentowanej przez centrum gniazda:

a) $S = \{(A_1 + B_1, B_2, B_3, \dots, B_m) // A+B, C, [C_1, C_2, C_3, \dots, C_p]\}$ i $A_1 = A$, jeżeli to w gnieździe podstawy A złożenie powstaje na I takcie;

b) $S = \{(A_1, A_2, A_3, \dots, A_n + B_1) // A+B, C, [C_1, C_2, C_3, \dots, C_p]\}$ i $B_1 = B$, jeżeli złożenie na I takcie powstaje w gnieździe podstawy B. Tę sytuację przedstawiono na schemacie 5b.

Schemat 5b. Struktura złożenia derywowanego na I takcie derywacyjnym w gnieździe jednej z podstaw

lub:

$$S = \{(A_1, A_2, A_3, \dots, A_n + B_1) // A+B, C, [C_1, C_2, C_3, \dots, C_p]\}$$
 i $B_1 = B$

Złożenie może powstać też na I takcie w gniazdach obu podstaw. Wówczas w zapisie struktury element fakultatywny będzie tożsamy z zapisem struktury złożenia

(złożenie np. rzeczownikowo-czasownikowe pochodzi przecież od rzeczownika i czasownika), więc przy pewnych założeniach możemy go pominąć.

$$S = \{(A_1+B_1)//A+B,C,[C_1,C_2,C_3,\dots,C_p]\} \text{ i } A_1 = A \text{ i } B_1 = B,$$

czyli:

$$S = \{A+B//A+B,C,[C_1,C_2,C_3,\dots,C_p]\},$$

ewentualnie:

$$S = \{//A+B,C,[C_1,C_2,C_3,\dots,C_p]\}$$

Należy jednak pamiętać, że A_1 i B_1 w elemencie fakultatywnym to podstawy słowotwórcze, samodzielne leksemy, a A i B w elemencie obligatoryjnym to dziedziczone po tych podstawach tematy słowotwórcze: niesamodzielne, występujące tylko w formacji pochodnej. Możemy to zobaczyć na schemacie 5c.

Schemat 5c. Struktura złożenia derywowanego na I takcie derywacyjnym w gniazdach obu podstaw

GNIAZDO 1. z centrum [$A_1 = A$]

$$A(+B) = C$$

$$S = \{(A_1+B_1)//A+B,C,[C_1,C_2,C_3,\dots,C_p]\}, \text{ gdzie: } A_1 = A \text{ i } B_1 = B,$$

czyli:

$$S = \{A+B//A+B,C,[C_1,C_2,C_3,\dots,C_p]\} = \{//A+B,C,[C_1,C_2,C_3,\dots,C_p]\}$$

GNIAZDO 2. z centrum [$B_1 = B$]

$$B(+A) = C$$

6. Analiza przykładów

Powyższe ustalenia teoretyczne można zastosować do analizy poszczególnych derywatów. Zapis struktury złożenia pokażemy na przykładzie formacji *robocz-o-dniówka*, której w obu gniazdach odpowiadają następujące modele:

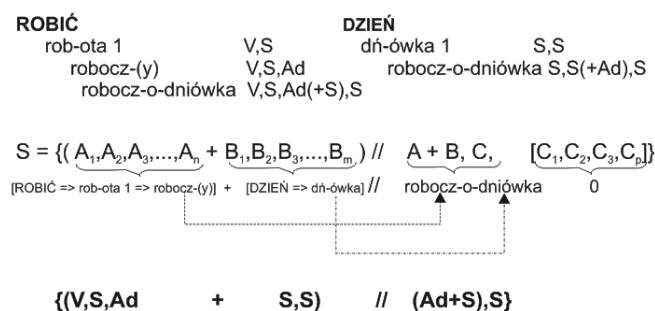
$$M_{wl.}(ROBIĆ) = V,S,Ad(+S),S: \text{ROBIĆ} \rightarrow \text{rob-ota } 1 \rightarrow \text{robocz-}(y) \text{ 'przeznaczony na pracę'} \rightarrow \text{robocz-o-dniówka};$$

$$M_{wl.}(DZIEŃ) = S,S(+Ad),S: \text{DZIEŃ} \rightarrow \text{dń-ówka } 1 \text{ 'dzień pracy zarobkowej'} \rightarrow \text{robocz-o-dniówka}.$$

Kompozycja *robocz-o-dniówka* to złożenie przymiotnikowo-rzeczownikowe będące rzeczownikiem, więc struktura właściwa złożenia przyjmuje postać $S_{NZ} = Ad+S,S$. Historia derywacyjna pochodnej złożenia $HD_{d(z)}$ nie wystąpi w tym zapisie, bo jest to samo złożenie, a nie jego pochodna (derywat prosty niewłaściwy). Zatem mamy już zapis elementu obligatoryjnego złożenia $E_o = S_{NZ} = (Ad+S),S$. Obydwie podstawy złożenia są jednak wyrazami pochodnymi: pierwsza podstawa (przymiotnikowa) pochodzi od rzeczownika odczasownikowego V,S , a druga (reczownikowa) od rzeczownika S . Jeśli obie historie derywacyjne wstawimy w miejsce odpowiednich ciągów (A_1,A_2,A_3,\dots,A_n) oraz (B_1,B_2,B_3,\dots,B_m) , to otrzymamy wówczas element fakultatywny struktury $E_f = (V,S,Ad+S,S)$. Zapis struktury przyjmie postać: $S(\text{robocz-o-dniówka}) = \{(V,S,Ad + S,S)//(Ad+S),S\}$. Jest to zapis stały i niezależny od gniazda, w którym formacja występuje. Warto jeszcze tylko podkreślić, że w zapisie elementu fakultatywnego struktury znak „+” oddziela historie derywacyj-

ne dwóch podstaw, podczas gdy w zapisie obligatoryjnym – symbole oznaczające odpowiednio ich przynależność kategoryalną. Strukturę tę przedstawiono także na schemacie 6.

Schemat 6. Struktura złożenia *robocz-o-dni-ówka*

$M_{wl.}(ROBIĆ) = V,S,Ad(+S),S$: ROBIĆ → *robocz-(y)* ‘przeznaczony na pracę’ → *robocz-o-dniówka*

$M_{wl.}(DZIEŃ) = S,S(+Ad),S$: DZIEŃ → *dń-ówka 1* ‘dzień pracy zarobkowej’ → *robocz-o-dniówka*.

$E_f = (V,S,Ad+S,S)$

$E_o = S_{NZ} = (Ad+S),S$

$S(\text{robocz-o-dniówka}) = \{(V,S,Ad + S,S) // Ad+S,S\}$

Aby pokazać strukturę złożenia powstającego w jednym z gniazd na I takcie można posłużyć się wyrazem złożonym *bajk-o-pisarz*, interpretowanym w SGS jako: ‘pisarz bajek’, występującym w gniazdach BAJKA i PISAĆ 2. Mamy zatem:

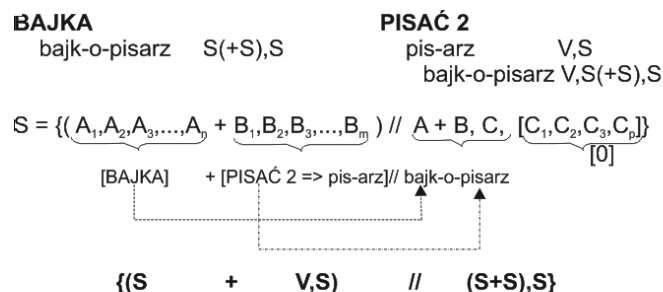
$M_{wl.}(BAJKA) = S(+S),S$: BAJKA → *bajk-o-pisarz*

oraz

$M_{wl.}(PISAĆ 2) = V,S(+S),S$: PISAĆ 2 → *pis-arz* → *bajk-o-pisarz*.

Jest to kompozycja, więc element obligatoryjny struktury znów ogranicza się do zapisu struktury właściwej złożenia: $E_o = S_{NZ} = (S+S),S$, przy czym pierwsza podstawa jest rzeczownikiem niepochođnym, a druga – odczasownikowym. Należy to uwzględnić w zapisie elementu fakultatywnego struktury $E_f = (S+V,S)$. Mamy już zatem zapis całej struktury $S(\text{bajk-o-pisarz}) = \{(S+V,S) // (S+S),S\}$, co widzimy także na schemacie 7a:

Schemat 7a. Struktura złożenia *bajk-o-pisarz* interpretowanego jako ‘pisarz bajek’

$$M_{wl.}(BAJKA) = S(+S),S: BAJKA \rightarrow bajk-o-pisarz$$

oraz:

$$M_{wl.}(PISAĆ\ 2) = V,S(+S),S: PISAĆ\ 2 \rightarrow pis-arz \rightarrow bajk-o-pisarz.$$

$$E_o = S_{NZ} = S+S,S,$$

$$E_f = (S+V,S)$$

$$S(bajk-o-pisarz) = \{(S+V,S)//S+S,S\}$$

Tę samą formację można jednak interpretować także jako *bajk-o-pis-arz* ‘ten, kto pisze bajki’. Wówczas przypisalibyśmy jej następujące modele właściwe:

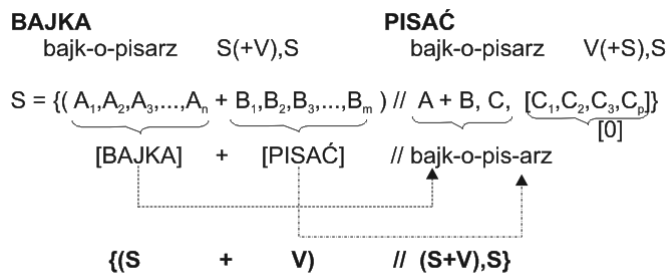
$$M_{wl.}(BAJKA) = S(+V),S: BAJKA \rightarrow bajk-o-pis-arz$$

oraz

$$M_{wl.}(PISAĆ\ 2) = V(+S),S: PISAĆ\ 2 \rightarrow bajk-o-pis-arz.$$

Zakładalibyśmy więc, że w obu gniazdach formacja powstaje na I takcie, czego skutkiem jest całkowita tożsamość elementu fakultatywnego i elementu obligatoryjnego struktury $E_f = E_o = (S+V)$, czyli zapis całej struktury przyjąłby postać $S(bajk-o-pis-arz) = \{(S+V)//(S+V),S\}$ – złożenie rzeczownikowo-czasownikowe, które samo jest rzeczownikiem. Ewentualnie można to zapisać $S(bajk-o-pis-arz) = \{ //S+V,S \}$ (zob. schemat 7b).

Schemat 7b. Struktura złożenia *bajk-o-pis-arz* interpretowanego jako ‘ten, kto pisze bajki’

$$M_{wl}(BAJKA) = S(+S), S: BAJKA \rightarrow bajk-o-pisarz$$

oraz:

$$M_{wl}(PISAĆ 2) = V(+S), S: PISAĆ 2 \rightarrow bajk-o-pis-arz.$$

$$E_f = (S+V)$$

$$S(bajk-o-pis-arz) = \{(S+V)//S+V,S\}$$

Jako przykład zapisu struktury derywatu prostego niewłaściwego niech posłuży przymiotnik *elektroenergetycz-ny*. Występuje on w dwóch gniazdach: ELEKTRON 1. ‘składnik atomu każdego pierwiastka’ i ENERGIA 2. ‘zasób pracy, którą układ materialny może wykonać’. Odpowiadają mu tam następujące modele:

$$M_{wl}(ELEKTRON 1) = S, Ad(+S), S, Ad: ELEKTRON 1 \rightarrow elektr<>-yczny 1 \text{ ‘będący strumieniem ładunków elektronów’} \rightarrow elektr<>-o-energetyka \rightarrow elektroenergetycz-ny;$$

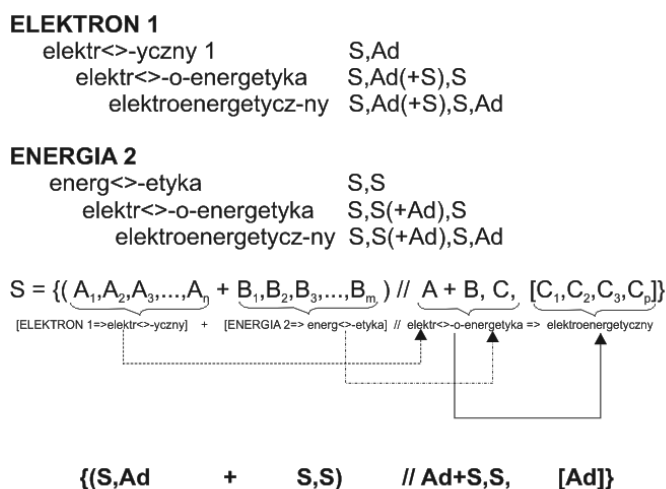
$$M_{wl}(ENERGIA 2) = S, S(+Ad), S, Ad: \rightarrow ENERGIA \rightarrow 2 \text{ energ<>-etyka} \rightarrow elektr<>-o-energetyka \rightarrow elektroenergetycz-ny.$$

Złożenie, od którego pochodzi opisywany przymiotnik, jest rzeczownikiem o strukturze Ad+S, stąd zapis struktury właściwej złożenia $S_{NZ} = (Ad+S), S$. Natomiast historię derywacyjną pochodnej złożenia $HD_{d(Z)}$ wyrażoną we wzorze ogólnym ciągiem $[C_1, C_2, C_3, \dots, C_p]$ zastąpimy jednym tylko symbolem $HD_{d(Z)} = [Ad]$, bo derywat prosty niewłaściwy pochodzi bezpośrednio od złożenia. W ten sposób dochodzimy więc do zapisu elementu obligatoryjnego struktury $E_o = (S+Ad), S, [Ad]$. Wiemy ponadto, że podstawa przymiotnikowa w złożeniu powstała od rzeczownika (ELEKTRON 1 $\rightarrow elektr<>-yczny$, stąd w jej historii derywacyjnej pojawią się symbole S, Ad), a podstawa rzeczownikowa – od innego rzeczownika (ENERGIA 2 $\rightarrow energ<>-etyka$, zatem jej historię derywacyjną także zastąpimy symbolami S, S). Mamy więc element fakultatywny struktury $E_f = (S, Ad+S), S$.

Zapis struktury wygląda zatem następująco:

$$S(elektroenergetycz-ny) = \{(S, Ad+S, S)//Ad+S, S, [Ad]\}, \text{ co widać na schemacie 8.}$$

Schemat 8. Struktura złożenia *elektroenergetycz-ny*

$M_{wl.}(ELEKTRON\ 1) = S,Ad(+S),S,Ad: ELEKTRON\ 1 \rightarrow elektr\langle\rangle\text{-yczny}\ 1$ ‘będący strumieniem ładunków elektronów’ $\rightarrow elektr\langle\rangle\text{-o-energetyka} \rightarrow elektroenergetycz\text{-ny}$

oraz:

$M_{wl.}(ENERGIA\ 2) = S,S(+Ad),S,Ad: ENERGIA\ 2 \rightarrow energ\langle\rangle\text{-etyka} \rightarrow elektr\langle\rangle\text{-o-energetyka} \rightarrow elektroenergetycz\text{-ny}$.

$S_{NZ} = (Ad+S),S$

$HD_{d(z)} = [Ad]$

$E_o = (S+Ad),S,[Ad]$

$E_f = (S,Ad+S,S)$

$S(elektroenergetycz\text{-ny}) = \{(S,Ad+S,S)/S+Ad,S,[Ad]\}$

Przykładem derywatu prostego niewłaściwego o znacznym stopniu skomplikowania jest derywat *niejednoznaczność-e*. Występuje on w trzech gniazdach: modulantu NIE, liczebnika JEDEN i rzeczownika ZNAK 1.

$M_{wl.}(NIE) = M(+Ad),Ad,Adv: NIE \rightarrow nie\text{-jednoznaczny} \rightarrow niejednoznaczność\text{-e}$

$M_{wl.}(JEDEN) = N(+S),Ad(+M),Ad,Adv: JEDEN \rightarrow jedn\text{-o-znaczny} \rightarrow nie\text{-jednoznaczny} \rightarrow niejednoznaczność\text{-e}$

$M_{wl.}(ZNAK) = S,V,S(+N),Ad(+M),Ad,Adv: ZNAK \rightarrow znacz\text{-}(yć)\ 2 \rightarrow znacz\text{-enie} \rightarrow jedn\text{-o-znaczny} \rightarrow nie\text{-jednoznaczny} \rightarrow niejednoznaczność\text{-e}$.

Żeby zapisać strukturę derywatu *niejednoznaczność-e*, musimy wyjść od zapisu struktury złożenia *jedn-o-znaczny*. To złożenie przymiotnikowe o strukturze nuklearnej $N+Ad$, zatem $E_o(jedn\text{-o-znaczny}) = N+Ad,Ad$. Z tych dwóch podstaw pierwsza jest nie pochodna, więc w zapisie pojawi się jedynie symbol centrum gniazda N , a druga powstała od czasownika *znacz-(yć)* utworzonego od rzeczownika ZNAK, czyli fakultatywnej struktury $E_f(jedn\text{-o-znaczny}) = (N+S,V,S)$. W związku z tym $S(jedn\text{-o-znaczny}) = \{(N+S,V,S)/N+S,Ad\}$.

Zgodzimy się, że w tym zapisie symbol Ad oznacza przynależność kategoriałną formacji, a wszystko poza nim jej historię derywacyjną (czyli to, jak doszło do powstania tego przymiotnika złożonego na tym takcie).

Do formacji *jednoznaczny* dołącza się jeszcze modulant, co daje złożenie drugiego stopnia ze strukturą właściwą $S_{NZ}(nie\text{-jednoznaczny}) = (M+Ad),Ad$, gdzie pierwsza podstawa jest nie pochodna, a druga jest przymiotnikiem o historii derywacyjnej, którą możemy odczytać z $S(jedn\text{-o-znaczny}) = \{(N+S,V,S)/N+S,Ad\}$. W ten sposób znajdujemy element fakultatywny $E_f(nie\text{-jednoznaczny}) = (M+(N+S,V,S)/N+S,Ad)$ i całą strukturę formacji złożonej: $S(nie\text{-jednoznaczny}) = \{(M+(N+S,V,S)/N+S,Ad)/(M+Ad),Ad\}$.

Do tego zapisu należy dodać jeszcze tylko historię derywacyjną pochodnej złożenia $HD_{d(z)}(niejednoznaczność\text{-e}) = [Adv]$, bo jest to przysłówek otrzymany bezpośrednio od złożonego podwójnie przymiotnika. Zatem zapis struktury tego derywatu prostego niewłaściwego przyjmie postać $S(niejednoznaczność\text{-e}) = \{(M+(N+S,V,S)/N+S,Ad)/M+Ad,Ad,[Adv]\}$ (schemat 9). Jest to jedna z najbardziej skomplikowa-

ných struktur w polszczyźnie. Ma ona charakter jednostkowy⁹, gdyż jest tak złożona, że nie wygenerujemy za jej pomocą ciągu derywatów, które moglibyśmy opisać w ten sam sposób.

Schemat 9. Struktura złożenia *niejednoznaczń-e*

NIE		
nie-jednoznaczny		M(+Ad),Ad
niejednoznaczń-e		M(+Ad),Ad,Adv
JEDEN		
jedn-o-znacz<->-ny		N(+S),Ad
nie-jednoznaczny		N(+S),Ad(+M),Ad
niejednoznaczń-e		N(+S),Ad(+M),Ad,Adv
ZNAK 1		
znacz-(yć) 2		S,V
znacz-enie 2		S,V,S
jedn-o-znacz<->-ny 1		S,V,S(+N),Ad
nie-jednoznaczny		S,V,S(+N),Ad(+M),Ad
niejednoznaczń-e		S,V,S(+N),Ad(+M),Ad,Adv

$M_w(\text{NIE}) = M(+\text{Ad}), \text{Ad}, \text{Adv}$: NIE \Rightarrow nie-jednoznaczny \Rightarrow niejednoznaczń-e;

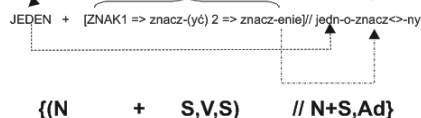
$M_w(\text{JEDEN}) = N(+\text{S}), \text{Ad}(+\text{M}), \text{Ad}, \text{Adv}$: JEDEN \Rightarrow jedn-o-znacz<->-ny \Rightarrow nie-jednoznaczny \Rightarrow niejednoznaczń-e;

$M_w(\text{ZNAK 1}) = S, V, S(+N), \text{Ad}(+\text{M}), \text{Ad}, \text{Adv}$:

ZNAK 1 \Rightarrow znacz-(yć) 2 \Rightarrow znacz-enie \Rightarrow jedn-o-znacz<->-ny \Rightarrow nie-jednoznaczny \Rightarrow niejednoznaczń-e

JEDNOZNACZNY

$S = \{ (A_1, A_2, A_3, \dots, A_n + B_1, B_2, B_3, \dots, B_m) // A + B, C, [C_1, C_2, C_3, C_p] \}$

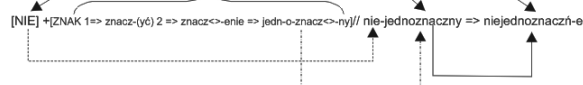
$E_o(\text{jedn-o-znacz<->-ny}) = N+S, \text{Ad}$

$E_e(\text{jedn-o-znacz<->-ny}) = (N+S, V, S)$

$S(\text{jedn-o-znacz<->-ny}) = \{ (N+S, V, S) // N+S, \text{Ad} \}$

NIE-JEDNOZNACZNY \Rightarrow NIEJEDNOZNACZŃ-E

$S = \{ (A_1, A_2, A_3, \dots, A_n + B_1, B_2, B_3, \dots, B_m) // A + B, C, [C_1, C_2, C_3, C_p] \}$

$\{ M + \{ N+S, V, S \} // N+S, \text{Ad} \} // M+\text{Ad}, \text{Ad}, [\text{Adv}]$

$S_{Nz}(\text{nie-jednoznaczny}) = M+\text{Ad}, \text{Ad}$

$E_e(\text{nie-jednoznaczny}) = (M + \{ N+S, V, S \} // N+S, \text{Ad})$

$S(\text{nie-jednoznaczny}) = \{ (M + \{ N+S, V, S \} // N+S, \text{Ad}) // M=\text{Ad}, \text{Ad} \}$

$HD_{d(2)}(\text{niejednoznaczń-e}) = \{ (M + \{ N+S, V, S \} // N+S, \text{Ad}) // M=\text{Ad}, \text{Ad}, [\text{Adv}] \}$

⁹ Struktury prostsze częściej się powtarzają (tzn. są reprezentowane przez liczniejsze kompozycje).

7. Wnioski i perspektywy badawcze

W opisie gniazdowym zakłada się, że każdemu derywatowi odpowiada jedno stałe miejsce w gnieździe słowotwórczym, stąd właśnie rezygnacja z motywacji wzajemnej i wielomotywacyjności. Żeby gniazda spełniały swoją funkcję, muszą być zbiorami uporządkowanymi. Jednak zwiększeniu precyzji opisu służyło będzie założenie, że każdy derywat zajmuje wyłącznie jedno miejsce nie tylko w swoim gnieździe, lecz także w systemie słowotwórczym widzianym jako układ gniazd wszystkich centrów należących do wszystkich części mowy wraz z ich derywatami. Jeżeli znajdujemy dany wyraz (pochodny lub podstawowy) na pewnym miejscu w tak rozumianym układzie, to powinniśmy być pewni, że już nigdzie nie wystąpi on powtórnie. Jedynie złożenia nie dają się jasno wpisać w te ramy. Oczywiście możemy powiedzieć, że każde złożenie jako wyraz pochodny zajmuje jedno miejsce w systemie polszczyzny (jest przecież jednym leksemem), ale występuje na przecięciu dwóch (lub więcej) gniazd słowotwórczych (należy do ich części wspólnej). Z drugiej jednak strony występuje w każdym z tych gniazd w ten sposób, że przyczynia się do obciążania modeli w każdym z nich i wpływa na potencję słowotwórczą każdej z podstaw (a pośrednio i centrów gniazd). Dlatego możemy powiedzieć, że w każdym gnieździe złożenie realizuje odrębny model słowotwórczy.

Zatem złożeniu zbudowanemu z dwóch podstaw słowotwórczych (i jego pochodnym) możemy przypisać dwa modele słowotwórcze opisujące jego miejsce w gnieździe każdej podstawy i pokazujące jego podwójną rolę w systemie. Możemy je także opisać symbolicznie za pomocą jednego zapisu struktury słowotwórczej będącej wykładnikiem tego, że materialnie jest on tylko jednym elementem (jednostką) systemu. Zatem odwołanie się do pojęcia modelu i struktury w opisie złożenia pozwoli nam zdać sprawę z anomalii pojedynczego i jednocześnie podwójnego istnienia *compositów* i ich pochodnych w systemie słowotwórczym.

Zapisy struktur złożenia i ich pochodnych pozwolą badaczowi wyzwolić się z ograniczeń w opisie formacji złożonych, które stawia gniazdo słowotwórcze (jednostronność oglądu) i zobaczyć, w jaki sposób kontynuowane są na dalszych taktach złożenia różnych typów, o różnym stopniu pochodności ich podstaw słowotwórczych. Dlatego podanie i przeanalizowanie listy niezależnych od miejsca zajmowanego przez wyrazy pochodne w gniazdach struktur złożenia i ich pochodnych jest punktem dojścia badań mających na celu gniazdowy opis kompozycji i jej roli w systemie słowotwórczym polszczyzny.

Literatura

- SGS-1: H. Jadacka (red.), *Słownik gniazd słowotwórczych współczesnego języka ogólnopolskiego*, t. 1: T. Vogelgesang, *Gniazda odprzymiotnikowe*, Kraków 2001.
- SGS-2: H. Jadacka (red.), *Słownik gniazd słowotwórczych współczesnego języka ogólnopolskiego*, t. 2: M. Bondkowska, I. Burkacka, E. Grabska-Moyle, H. Jadacka, T. Karpowicz, *Gniazda odrzeczownikowe*, Kraków 2001.

SGS-3: M. Skarżyński (red.), *Słownik gniazd słotwórczych współczesnego języka ogólnopolskiego*, t. 3: M. Berend, M. Bondkowska, I. Burkacka, H. Jadacka, M. Skarżyński, T. Vogelgesang, *Gniazda odczasownikowe*, cz. 1: A–O, cz. 2: P–Ż, Kraków 2004.

SGS-4: M. Skarżyński, *Słownik gniazd słotwórczych współczesnego języka ogólnopolskiego*, t. 4: *Gniazda motywowane przez liczebniki, przysłówki, zaimki, przyimki, modulanty, onomatopeje, wykrzykniki*, Kraków 2004.

Description of Polish compound words with the application of the nest method Summary

The author of the article points out the imperfections of the application of the nest method in the current description of compound words and proposes a coherent system of model constructing by placing the symbol in brackets on the left side of the symbol that indicates the direct basis of a compound word in a nest. What is more, he uses the terms of *real model* and *simplified model* in order to show formal complications connected with the description of compound formations in the field of the nest method. Firstly, he distinguishes between *compound words*, *real simple derivates* and *unreal simple derivates* of compound formations. The unreal simple derivates – as derivatives of composition – constitute a strong proof of the participation of composition and the function it performs in a nest or in a group of nests. Secondly, the author coins the terms of *real derivational basis* and *added basis*. The former belongs to the nest in which a given derivate is being observed and the latter comes from the outside of the nest. To make the description independent of the nest perspective, the author introduces and analyzes the concept of *the structure of a compound word (of an unreal simple derivate)*. The structure comprises: derivational chains leading to the formation of direct bases of a compound word in all the nests it can be found, the categories of the part of speech represented by the bases of the formation and by the formation itself and – in case of unreal simple derivates – the chain that allows to generate simple derivate from the compound formation. The author analyzes different types of structures with simplified notation. Moreover, he uses the structure as a tool of description of different Polish derivates (such as: ROBOCZODNIÓWKA ‘man-day’, BAJKOPISARZ ‘writer of fables’, ELEKTROMAGNETYCZNY ‘electromagnetic’ and NIEJEDNOZNACZNIE ‘ambiguously’).